

ד.א.ל.דזר

עלון לשבת קודש

דברי מחשבה והלכה, ומהנעשה בבתי הכנסת

לע"נ יוסף בן אליה וחממה ז"ל לבית גיאת
לע"נ משה בן זילפה ואליאס ז"ל לבית חיימי
כ' אלול תשפ"ב 1442 (שנה כז')

נושא השבוע: שמיטת כספים[ב]

הפטרה: "קומי אורי" (ישעיה ס)

פרשת כי תבוא

האט,
עוד 10 יום
יום הדין!

"כי תשמור את מצוות ה' אלוך והלכת בדרכיו" (כז, ט)

יש לפרש בדרך מוסר: ישנם אנשים החושבים בטעות שאפשר להיות בעלי מידות טובות ונימוסין ללא שמירת תורה ומצוות, אולם אין זה נכון, כי רק התורה מסוגלת להקנות לאדם מידות טובות ויראת שמים ורק הם אשר יסייעו בידו להימנע מתאוות ומידות רעות.

וזה שכתוב: "כי תשמור את מצוות ה' אלוך והלכת בדרכיו" – רק אם תשמור את מצוות ה' אז תוכל להגיע ל"והלכת בדרכיו" ולקיים את הנאמר מה הוא חנון ורחום אף אתה היה חנון ורחום... (תורת הפרשה)

"יפתחו ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעיתו ולברך את כל

מעשה ידך והלוית גוים רבים ואתה לא תלוא" (כז, יב)

מסביר ה"אור החיים" הקדוש: כאשר עם ישראל שומרים תורה ומצוות כראוי אזי בא בזכותם לכל העם שפע ומעשי ידיהם מתברכים ואינם נזקקים לקחת הלוואות אלא להיפך "והלוי גוים רבים ואתה לא תלוא". ומאידך ה"ו" "אם לא תשמע בקול ה' אלוך לשמור ולעשות את כל מצוותיו וחוקותיו ובאו עליך כל הקללות האלה והישגוך.. הוא ילך ואתה לא תלוננו" (פס' טו, מד) ללמדנו שהתחזקות בתורה ומצוות מביאה שפע לאדם ממילא לא יצטרך להזדקק לבריות ולהלוות.

תקנת הפרוזבול

השקפת היהדות

בכל דור ודור תיקנו חז"ל תקנות שמטרתם לחזק ולבצר את קיום התורה ומצוותיה, כשראה הלל הזקן (שהיה נשיא ישראל) שהעשירים נמנעים מלהלוות לעניים בשנת השמיטה מיראתם פן תשמוט השביעית את חובם, ועוברים על הנאמר בתורה (דברים טו, ט): "השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר, קרבה שנת השבע, שנת השמיטה ורעה ענייך באחיד האביון ולא תתן לו...". וכך העניים אינם מוצאים ממי ללוות, לפיכך התקין את תקנת ה"פרוזבול" כדי שלא ישמט החוב ומתוך כך ילזו זה לזה.

ואין פרוזבול מועיל אלא בשמיטה בזמן הזה שהוא מדרבנן אבל לא כששמיטה היא מן התורה. המילה "פרוזבול" היא מקוצרת מ"פרובולוטי" – ומורכבת משלוש מילים "פרוז" – תקנה, "בולי" – עשירים, "בוטי" – עניים, היינו שתקנה זו נתקנה לטובת העניים שימצאו מי שילוה להם, ותקנה לעשירים שלא יפסידו את ממונם (גמ' גיטין דף לו). – הלכה למעשה מפורט בהלכות –

תוכנו של הפרוזבול הוא שבא המלווה לפני בית הדין ואומר בפניהם: מוסרני לכם הדיינים שכל חוב שיש לי, אגבנו בכל זמן שארצה, ז"א שע"י מסירת ההודעה לביה"ד על חובותיו נחשב כאילו מסר את שטרי החוב לבית הדין וממילא החובות לא נשמטים (משנה שביעית פ"י מ"ג-ד וקטני).

פתגם שבועי: כסף יכול להיות מפתח לעושר אבל הוא בטח לא המפתח לאושר

ע"פ "אור החיים" אופק תל אביב * לא לעיין בזמן תפילה * שקיעה 6:38-6:46 * סוף זמן ק"ש 8:52-8:53

ציאת ש"ר: 8:00

ציאת שבת: 7:16

כניסת שבת: 6:26

שמיטת כספים מצילה חיים

לבוש קרעים ובלויי סחבות הסתובב חיים העני ברחובות העיירה. הוא קיבץ נדבות, אסף גרוטאות ומכרם, נשא משאות כבדים על כתפו הכול כדי להרוויח כסף ולהביא פת לחם לבני ביתו הרעבים. אדם ישר ותמים היה חיים וכגודל עניותו כן גודל צדקותו. באחד הערבים של חודש אלול התפרץ אל מעונו הדל, משה המשולח שהיה נוסע מפעם לפעם לחוץ לארץ כדי לאסוף כספים עבור מוסדות וישיבות הזקוקים לעזרה. "חיים, ישועתך הגיעה" צעק משה והוציא מתיקו צרור כסף גדול והושיטו לחיים הנדהם. פגשתי בבן דודך הגביר, וכששמע על מצבך מסר לי סכום כסף זה", אבל הוסיף משה והנמיך קולו: "כסף זה אסור להחזיק ע"פ חוק מדינתנו, עליך לנסוע לעיר הסמוכה כדי להחליפם למעות של מדינתנו". "איך אחליף מטבעות אלו ומה אעשה כעת?" שאל חיים. קימט משה את מצחו ואמר: "הלווה לי את המעות שכן עומד אני להשיא את בני ואני אחזיר לך את הכסף שבוע לפני ראש השנה".

חיים שזה עתה נעשה עשיר רצה להכיר טובה למשה הסכים לבקשה, ומשה חתם לו על שטר חוב. חלף ראש השנה... כשהגיעה שבת תשובה שמע חיים את דרשת הרב שהזכיר בדבריו שהלוואות שהגיע זמן פירעונם ולא עשו עליהם פרוזבול חייב המלווה לשמוט ולפטור את הלווה מלשלם לו את החוב. פניו של חיים נפלו, מה קרה לך? נודעקה אשתו כשראתה את בעלה עצוב ודמעות בעיניו. הוא סיפר לאשתו כי הם הפכו לעניים ברגע. אשתו שהיתה חדורה באמונה אמרה: "חיים ניסיון הוא, עליך לעמוד בו וה' ישלח לך ישועה ממקום אחר". כאשר בה משה לביתו לאחר חג סוכות ובידו שקית המטבעות האסורות, נדהם לשמוע את חיים אומר לו: "משמט אני, כסף הוא..." הלך משה לרב בידעו כי הרב ודאי ינחה אותו מה לעשות כדי שיוכל להשיב את חובו. אך יצא ממצונו של חיים נשמעו דפיקות עזות בדלת, חיים הזדרז לפתוח את הדלת וראה אנשי משטרה עומדים מולו, הם שאלוהו "האתה זה חיים?". הוא השיב בחיוב מכוון כולו מאימה. "הגיע לידנו מידע כי אתה מחזיק מטבעות האסורים ע"פ חוקי מדינתנו, עליך לדעת כי עונש חמור יוטל עליך", "שקר וכזב" זעק חיים בקול "חפשו בכל הבית" חיפשו השוטרים ולא מצאו כלום, והלכו כלעומת שבאו. הרים חיים את ידיו למרומים ואמר: "מודה אני לפניך ריבון העולמים, שזיכיתי לקיים את המצווה ובזכותה אף ניצלתי מעונש חמור".

מצות שמיטת כספים

בשכונת רמת אלחנן בבני ברק הוקם לפני כ-20 שנה פארק יפה הנקרא "פארק ברוקלין". משהחלה שנת השמיטה ראו התושבים את המרא דאתרא הרה"ג יצחק זילברשטיין שליט"א הולך מיד לאחר תפילת שחרית לעבר הפארק, שם עמד והשגיח על הפועלים הערביים שעבדו בגינון שיעשו רק את הפעולות ההכרחיות להם זקוקה הצמחייה במקום. לאחר מספר שבועות החליטו תושבי השכונה לערוך תורנות פיקוח בין אברכי השכונה, שבכל יום ילך אברך אחר להשגיח על הפועלים על מנת שהשמיטה תישמר כהלכתה. אחד האברכים החליט להתנדב אף הוא למשימה חשובה זו למרות עיסוקיו הרבים, וכך מידי כמה ימים היה הולך לשמור על הפועלים שיעשו עבודתם נאמנה. שנים אחדות קודם הוא רכש דירה בשכונה עליה נאלץ לקחת מספר הלוואות, אחת מהן מקרובת משפחה שהלוותה לו סכום של כמה אלפי דולרים. במהלך אותה שנה כשביקרו אותה שוחחו עימה בין השאר על נושא השמיטה, כשהוא מסביר לה שלא רק החקלאים זוכים במצווה זו אלא אף לעירוניים יש אפשרות לעסוק במצווה ייחודית זו, והוא סיפר לה על הפארק שבשכונתם ועל תורנות האברכים בה הוא נוטל חלק.

לאחר מספר שבועות שראה שיש בידו לפרוע לה את החוב, הם טלפנו אליה על מנת להודיע על כוונתם לבוא להשיבו. "על איזה חוב אתם מדברים?" שאלה אותם. "מה זאת אומרת איזה חוב? הכסף שהלווית לנו לפני מספר שנים עבור הדירה, יש לנו אפשרות להחזיר לך אותו כעת" אמרו בתמיהה, "משמטת אני", ענתה להפתעתם. התברר שלאחר פגישתם בה תארו לפנייה על גודל מצוות השביעית היא החלה לברר ביסודיות אודות המצווה ולמדה גם את הלכות שמיטת כספים, היא אמרה להם: "גם אני רוצה לזכות במצוות השמיטה ולכן החלטתי לא לגבות מכם אפילו שקל אחד".

הלכות פרוזבול

פינת ההלכה

- א. לספרדים:** אין כותבים פרוזבול אלא בבית דין חשוב, שהם שלושה הבקאים בדין ויודעים ענין שמיטה ופרוזבול שנתקבלו ע"י רבים באותה העיר (ש"ע חו"מ ס"ז ס"י) **לאשכנזים:** די בכל בי"ד של שלושה ובלבד שיהיו אנשים כשרים (בהרמ"א ס"ז).
- ב. לספרדים:** אם אין המלוה רוצה לטרוח ולבוא בפני בית דין, יכול למסור חובותיו לבית דין בפני שני עדים [ללא צורך להתייצב בבית הדין עצמו] (ש"ע חו"מ ס"ז ס"א), וכמו שנהוג היום שיש שטר פרוזבול מוכן, שכתוב בו עדות של שני עדים, שבא לפנייהם מלוה פלוני ומסר את כל חובותיו לפני בי"ד מסוים, וחותרים עליו שני העדים. ואף שהדיינים אינם יודעים כלל ממסירת חוב זה, מועיל הפרוזבול באופן זה (אור לליון שביעית פ"ז ס"ו, שו"ת יצי"א ח"ב, חו"מ ס"ז י"א).
- צריך שלא יהיו העדים החתומים קרובי משפחה למלוה, מ"מ בדיעבד גובים פרוזבול שהעדים קרובים למלוה (ס"ז). ומותר שהעדים יהיו קרובים זה לזה (ילקו"י שביעית מהדו' תשע"ה פ"כ ס"ג) והעדים יהיו כשרים שומרי מצוות (מאמר מרדכי לגר"מ אליהו עמ' קמז). ויכול לקחתם מבית הכנסת.
- לאשכנזים:** המלוה יכול לבחור 3 אנשים שמתפללים איתו בביה"כ שיהיו בית דין עבורו למסירת חובות (ד"ע). ורשאי לבחור אפילו באנשים שקרובים למלוה או ללווה (ילקו"י ס"ס ס"מה).
- ג.** אין צריך לפרט את שמות הלווים בשטר הפרוזבול (שביעית השקד פ"כ ס"ד).
- ד.** יכול המלוה למנות שליח שיעשה עבורו את תהליך הפרוזבול (שו"ת יצי"א ח"ג חו"מ ס"ז ד' ס"ה, אור לליון ס"ה). וטוב שהמלוה יעשה את השליח בקבלת קנין (ילקו"י ס"ס ס"ט) [הקנין מתבצע כך - שליח מוציא מטפחת והמלוה תופס את המטפחת ואומר: אני ממנה אותך שליח בקנין גמור למסור חובותי לבית דין] (עיין מאמר מרדכי ס"ס עמ' קמא). [בשטר רושמים שפלוני בא בשליחות פלוני (עם השמות)] [שנת השקד פ"כ ס"א].
- ה.** אישה נשואה שהלוותה אינה צריכה לעשות פרוזבול, שיוצאת בפרוזבול שעושה בעלה שהרי הכסף שלה הוא של בעלה [שנת השקד פ"כ ס"ה, נטע גבריאל פ"א ס"ב, חו"ע פרוזבול עמ' מז ס"ק כא] [א"כ יש לה ממון שאין לבעלה רשות עליו - מקרים מאוד מיוחדים, תמנה את בעלה כשליח לעשות פרוזבול] (ס"ס). ואישה רווקה שחייבים לה כסף וכדו' צריכה לעשות פרוזבול או לשלוח שליח לעשות כן [שנת השקד ס"ס וכאמור (בסעיף ד) כגון: לשלוח את אביה (נטע גבריאל ס"ס א"ג)].
- ו.** פרוזבול יכול להיכתב בין ביום ובין בלילה (ילקו"י שביעית פ"כ ס"מז, שנת השקד פ"כ ס"יח).
- ז.** אין כותבים פרוזבול אלא אם כן יש ללווה קרקע, ואם אין לו קרקע יכול המלוה לזכותו 4 אמות (אפילו שלא בפניו) ואח"כ יכתוב את הפרוזבול (ש"ע ס"כז) [היינו שמוסיפים בפרוזבול בדברי העדים "וכך אמר לנו המלוה פלוני: קנו ממני 4 אמות קרקע בקניין גמור, ושלם (=ותן) ללווה פלוני ואלמוני וכו'. ומקבלים ממנו בקניין אגב סודר = היינו שמחזיק במטפחת וכדו' ואומר הנ"ל] מ"מ היום אין אדם שאין לו קרקע בשכירות, בהשאלה, או בקניה ודי בזה מצד ההלכה (ילקו"י ס"מח, ס' פרוזבול לגר"ע יוסף עמ' סג-סד).
- ח.** מי שכתב פרוזבול ואבד לו קודם שיצאה שנת השמיטה, יכול בכל זאת לגבות חובו מהמלווה (ש"ע ס"ג).
- ט.** אנשים הרחוקים מתורה ומצוות, ואינם יודעים כלל ענין פרוזבול, יכול קרוב או ידיד שלהם לעשות להם פרוזבול, אפילו שלא בידיעתם כדי שגבו חובותיהם בהיתר (חו"ע פרוזבול עמ' עה).
- י.** מי ששכח לעשות פרוזבול ונזכר בין השמשות של ראש השנה השמינית (תשפ"ג), יאמר בפני שני עדים את נוסח הפרוזבול בעל פה, ויכול לגבות את חובו על סמך זה (שו"ת יצי"א ח"ה חו"מ ס"ז ג).
- יא.** הרוצה להתחסד לקיים מצות שמיטת כספים אחרי שכתב שטר פרוזבול, ילווה לחברו מספר מעות (אפילו 1 ₪) ועל זה לא יחול הפרוזבול [שהרי ההלוואה היתה אחרי הפרוזבול] ויקבע עימו זמן פירעון קודם צאת השמיטה [אך יסביר לחברו "העניין", שלא יבוא לפרוע קודם צאת השמיטה אלא אחריה - בשנה השמינית] וכשיבוא חברו לפרוע את ההלוואה אחרי השביעית יאמר לו "משמט אני"

(בא"ח ש"א כי תבוא ס"כ ד"ה "והנה"). [סתם מדיני הלוואה, כשמלוה לחברו כסף מן הדין יש לעשות זאת בשטר או בפני 2 עדים אף כשמלוה לאדם נאמן (ש"ע חו"מ סי' ע ס"א, יצ"א ח"ז חו"מ סי' ז).]
 יב. המנהג פשוט לעשות שטר פרוזבול בסוף השביעית [סוף תשפ"ב] (ש"ת יח"ד ח"ד סי' סב).
 יג. אין הפרוזבול מועיל אלא לחובות שהלוה המלווה עד זמן חתימתו, אולם הלוואות שנעשו אח"כ וזמן פירעונם קודם צאת השמיטה אין הפרוזבול מועיל והשביעית משמטת אותם, לכן במקרה כזה עליו לעשות פרוזבול נוסף (ש"ע סי' סז ס"לז, ילקו"י שביעית פ"כ ס"מ).
 אולם אם עשה פרוזבול בחודש אלול ואח"כ הלוה עוד הלוואות, אינו צריך לעשות פרוזבול אחר [מאחר וסתם הלוואה ל-30 יום, היינו שפירעונה לאחר אלול ולכן אינה נשמטת, אא"כ מדובר בהלוואה שנקבע תאריך פירעונה קודם צאת השמיטה, שאז דינה כאמור שצריך לעשות ע"ז פרוזבול נוסף] (ילקו"י סס).
 יד. אלו המצבים שצריך עליהם פרוזבול:

- ★ הלוואה שתאריך פירעונה לפני סוף השמיטה ולא נפרעה עד ראש השנה תשפ"ג (ש"ע ס"ל).
- ★ המשאל מוצרים לחברו [אפילו באלול] שאינם חוזרים בעינם: ביצים, עגבניות וכו' (ילקו"י ס"יב בא"ח).
- ★ מנהלי בנקים חייבים לעשות פרוזבול, כדי שיוכלו לגבות חובות שחייבים להם, ומ"מ די לעשות פרוזבול אחד כללי לכל חובות הבנק (ילקו"י פ"כ ס"נב) וה"ה לגבי עיריות (מאמר מרדכי עמ' קמ).
- ★ מעיקר הדין בעלי גמח"ים לכספים אינם צריכים לעשות פרוזבול, אבל ראוי שיעשו על הלוואות שנתנו (ילקו"י ס"ט) אבל אדם פרטי שפתח גמ"ח הלוואות מכספיו הפרטיים צריך לעשות פרוזבול (חזו"ע פרוזבול עמ' מז, אור לאון ס"ח).
- ★ על יתרת זכות בחשבון הפרטי בבנק טוב לעשות פרוזבול מספק (שביטת השדה פ"כ ס"ו, אור לאון שס ס"א, שנת השבע פ"כה ס"כב).
- יד. אלו המצבים שאין צריך עליהם פרוזבול ולא משמט:
- ★ חוב לצדקה (ש"ע ס"כח).
- ★ חוב לבית הכנסת על נדרים ונדבות שנדבו הציבור (ערוך השולחן חו"מ סי' סז ס"ח, ס' דרך אמונה לגר"ח קנייבסקי שמיטה פ"ט ס"ק קמב).

ראוי לכל אחד לעשות שטר פרוזבול

שטר פרוזבול לספרדים (ע"פ הרשל"צ עובדיה יוסף צוק"ל)

בפנינו העדים החתומים מטה, בא ה"ה _____ [שם המלווה]
 ואמר לנו: "היו עלי עדים שהנני מוסר כל חוב שיש לי [בעל משפחה: ולאשתי ולבני ולבנותיי] בין חוב שבשטר, בין חוב שבעל פה, לבית הדין הגדול בעיה"ק ירושלים ת"ו הלא הם הדיינים: הרשל"צ הרב הראשי לישראל אב"ד הגדול, מרן הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, נשיא בית הדין הגדול הרב הראשי לישראל הגאון רבי דוד ברוך לאו שליט"א וחבר ביה"ד הגדול הגאון רבי עמוס מיכאל שליט"א שאגבנו, כל זמן שארצה, וקיבלתי עלי בקניין גמור ושלם במנא דכשר לקנות בו. ביום _____ לחודש אלול שנת התשפ"ב.

נאום עד: _____ נאום עד: _____ [שם ומשפחה וחתומה]

שטר פרוזבול לאשכנזים

במושב שלושה דיינים כאחד היינו, ובא לפנינו _____ [שם המלווה]
 ואמר לנו: "הן שנה זו היא שנת השביעית ויש לי חובות בשטר ובעל פה על אלו אנשים, והריני מוסר לכם פרוזבול, ונותן לכם במתנה בקניין ארבע אמות מהאדמה שיש לי, ועל ידי אותה קרקע הרשיתי לכם לגבות את כל חובותי שיש לי על אנשים. ומעתה תהיו לי דיינים ותגבו ותקבלו עבורי את החוב ואם לא תגבו אתם מעכשיו, כיון שמסרתי לכם פרוזבול זה הרי אני גובה כל חוב שיש לי עד היום אצל כל אדם כל שארצה". ואנחנו בית הדין שמענו דבריו ופינינו את כוחו שלא ישמטו חובותיו ויגבה אותם על ידי פרוזבול זה כתקנת הלל וחכמנו ז"ל. ועל דבר אמת חתמנו שמונתנו בעיר _____ ביום _____ לחודש אלול שנת התשפ"ב ליצירה והכל שריר ובריר וקיים.

נאום דין: _____ נאום דין: _____ [שם ומשפחה וחתומה]

לעלון האיחוד דרושים בדחיפות תורמים ועזרה במימון עלוני החגים הכפולים הצבעוניים
 שאל"כ לא נוכל ח"ו להוציאם לפנות למשרדי האיחוד טל: 08-8644452 *תזכו למצוות